Sirið Stenberg
Hervør Pálsdóttir
vegna Tjóðveldi

Løgtingið

Uppskot til

Løgtingslóg um broyting í løgtingslóg um fyribyrgjandi heilsutænastur til børn og ung
(Hækka aldurin upp til 18 ár)

§ 1

Í løgtingslóg nr. 63 frá 17. mai 2005 um fyribyrgjandi heilsutænastur til børn og ung, sum broytt við løgtingslóg nr. 9 frá 12. mars 2014 og løgtingslóg nr. 52 frá 30. apríl 2018, verða gjørdar hesar broytingar:

1. § 6, stk. 1, 1. pkt. verður orðað soleiðis: "Børn, sum eru farin í forskúla, og børn og ung upp til 18 ára aldur skulu fáa tilboð um fyribyrgjandi og heilsufremjandi heilsukanningar hjá heilsufrøðingi."

2. § 6, stk. 2 verður orðað soleiðis: "*Stk. 2.* Virksemið hjá heilsufrøðingunum sambært stk. 1 fer vanliga fram á skúlunum ella í hølunum hjá heilsufrøðingunum."

§ 2

Henda løgtingslóg kemur í gildi 1. januar 2022.

Almennar viðmerkingar:
Í dag umfatar tænastan hjá Gigni til børn og familjur øll pinkubørn, ein part av smábørnum og øll skúlabørn. Tá ið undirvísingarskyldan heldur uppat aftaná 9. flokk í fólkaskúlanum, heldur tænastan hjá Gigni uppat. Tey ungu eru tá um 15-16 ára aldur.

Endamálið við uppskotinum er at økja um tænastuna hjá Gigni, so hon røkkur børnum upp til 18 ára aldur. Við hesum ber til at leggja størri dent á fyribyrging og heilsufremjan og at arbeiða við trivnaði millum ung. Tað er kent, at eitt nú sálarheilsutrupulleikar og vánaligur trivnaður fylla meira og meira millum ung. Tað finst í dag onki skipað tilboð til henda aldursbólk. Somuleiðis hevur aldursbólkurin tørv á eitt nú vegleiðing um heilsufremjan, vaksnamannalív, gitnaðarfyribyrging, seksualundirvísing, kost, rúsevnir og rúsdrekka, royking og mangt annað.
Í nýggju sálarheilsuætlanini er tilmælt, at arbeiðið hjá Gigni verður víðkað til at umfata ung upp til 18 ár.

Soleiðis stendur m.a. í sálarheilsuætlanini:

- Børnini skulu hava bestu fortreytir fyri góðari sálarheilsu.
- Heilsufrøðingar koma so at siga í øll heim við børnum í Føroyum og síggja øll skúlabørn. Heilsufrøðingar hava harvið eitt serstakt samband við føroysku børnini og familjur teirra, og eru tí lyklapersónar, tá tað snýr seg um sálarheilsuna hjá børnum í øllum aldri.
- Arbeiðsbólkurin mælir til, at Gigni eigur sum frá líður at varðveita sítt tilknýti til børnini og teirra avvarðandi øll árini frá føðing til barnið er 18 ár.

Vit eiga at leggja okkum eftir at varnast mistrivnað hjá børnum so tíðliga sum møguligt og at seta inn skjótast gjørligt við teimum røttu fyriskipanunum. Fyri hitt einstaka barnið og familjuna er hetta av ovurstórum týdningi fyri møguleikarnar at fáa eitt gott lív. Somuleiðis vísa kanningar eisini greitt, at størsti fíggjarligi samfelagsligi vinningurin fæst við at gera íløgur í børnini og teirra menning, samanborið við at gera íløgur í menningina seinni í lívinum. Skjalprógvað er, at trupulleikar við mistrivnaði í longri tíð kunnu elva til sálarsjúku. Somuleiðis vita vit, at fólk, sum hava sálarligar avbjóðingar sum vaksin, í stóran mun hava havt slíkar avbjóðingar sum ung. Hetta krevur, at vit arbeiða skipað við tvørfakligum og tvørgeiraligum átøkum børnunum at frama.

Flestu børn og ung í Føroyum trívast og liva eitt aldurssvarandi og virkið lív við luttøku í skúla og frítíðarítrivum. Tey hava góð vinfólk og gevandi familjusambond. Tó eru greiðar ábendingar um, at talið økist á børnum og ungum, ið ikki trívast í gerandisdegnum vegna sálarligar trupulleikar. Ávísingarnar til Barna- og ungdómspsykiatriina hava seinastu árini verið støðugt vaksandi, og hagtøl um heilivágsnýtsluna avdúka, at alt fleiri ung (15-24 ár) fáa antidepressiva.

Almannaverkið vísir á sálarligar líðingar sum størstu orsøkina til óarbeiðsføri hjá ungum føroyingum. Sernám hevur víst á, at ein vaksandi bólkur av børnum og ungum megna ikki skúlan vegna sálarligar avbjóðingar, aloftast angist. Somuleiðis vísa skrásetingar hjá heilsufrøðingum, at umleið fjórði hvør næmingur í fólkaskúlanum livir við trupulleikum ella avbjóðingum, ið kunna ávirka teirra sálarligu heilsu. Hesi tøl samsvara við kanningar frá Fólkaheilsuráðnum, sum siga, at tað serliga eru tey ungu vaksnu, sum stríðast við sálarligar avbjóðingar. Hjá teimum yngru vísir granskingin, at millum 20 og 40% longu áðrenn 14 ára aldur hava verið merkt av álvarsligum sálarligum avbjóðingum. Omanfyrinevnda lýsir ein tørv hjá børnum og ungum, ið tykist vera vaksandi, hóast tølini eisini skulu tulkast við varsemi. Hetta kann partvíst hanga saman við, at sjóneykan í størri mun nú enn fyrr verður sett á, hvussu børn og ung trívast.

Niðurstøðan hjá arbeiðsbólkinum er, at tað eru børn og ung, ið stríðast við sálarligar avbjóðingar, og at tey, sum er, ikki altíð fáa neyðugu hjálpina. Um vit skulu venda gongdini er neyðugt, at vit gera íløgur í at veita skjóta hjálp. Góð sálarheilsa er ein avgerandi fortreyt fyri menning og læring hjá børnum og ungum, útbúgving og seinni at fáa fótafesti á arbeiðsmarknaðinum. Tí er týdningarmikið, at vit gera nakað munagott fyri at lyfta sálarligu heilsuna hjá børnum og ungum, sum ikki trívast. Vit mugu tryggja okkum, at tey fáa hjálp rættstundis, so sálarliga heilsustøðan ikki versnar.

Hetta uppskot er tí eisini liður í at seta í verk tilmælini í sálarheilsuætlanini.

Fíggjarligar avleiðingar:
Uppskotið hevur fíggjarligar avleiðingar. Gigni fer at hava økt tilboð. Tað er óvist, hvat hetta kostar, tí tað veldst um, hvussu tilboðið verður skipað, men ein leyslig meting er, at hetta fer at kosta uml. 1-2 mió. kr. árliga.

Ummæli:
Uppskotið hevur ikki verið sent til ummælis, men er partur av sálarheilsuætlanini, sum ein tvørfakligur arbeiðsbólkur hevur gjørt.

Serligar viðmerkingar:

Til § 1, nr. 1 og 2:
Løgtingslógin hevur fevnt um børn undir skúlaaldur og børn og ung í undirvísingarskyldugum aldri. Við hesi broyting verður aldurin hækkaður, soleiðis at lógin fevnir um børn undir skúlaaldur og børn og ung upp til 18 ára aldur.

Til § 2:
Gildiskoma verður ásett til 1. januar 2022, soleiðis at Gigni fær tíð til at fyrireika víðkaða tilboðið.

Á Løgtingi, 5. mars 2021

Sirið Stenberg Hervør Pálsdóttir